

Asia: VN/16832/2024

Hallituksen esitys rikoslain 16 luvun muuttamiseksi (sinivilkkusabotaasi)

Lausunnonantajan lausunto

Voitte kirjoittaa lausuntonne alla olevaan tekstikenttään

Esitysluonnoksessa rikoslain rikoksista viranomaisia vastaan koskevaan 16 lukuun lisättäisiin poliisi- tai hälytystoiminnan vaikeuttamista koskeva rangaistussäännös (3 a §) sekä poliisi- tai hälytystoiminnan haittaamista koskeva rangaistussäännös (3 b §). Esityksessä ehdotetut säännökset eivät edellyttäisi teon kohdistumista julkisen vallan käyttöön liittyvään virkatoimeen. Ehdotettujen säännösten enimmäisrangaistukset vastaisivat rikoslain 16 luvun 1–2 §:ssä säädettyjen vastustamisrikosten enimmäisrangaistuksia.

Helsingin hovioikeus kiittää mahdollisuudesta lausua esityksestä ja lausuu lausuntopyynnön johdosta seuraavaa.

1. Esityksen tavoitteet ja asian valmistelu

Esitysluonnoksen tavoite on yhteiskunnallisesti tärkeiden toimijoiden eli poliisin, pelastustoimen ja ensihoidon häiriöttömän toiminnan suojaaminen sekä edellä mainitussa toiminnassa työskentelevien henkilöiden rikosoikeudellisen suojan vahvistaminen. Säännöksillä pyritään lisäksi painottamaan yhteiskunnallisesti merkittävien toimijoiden ajoneuvoihin ja välineistöön kohdistuvien tekojen moitittavuutta sekä rikostentekijöiden entistä tehokkaampaa rikosoikeudelliseen vastuuseen saattamista. Ehdotettujen säännösten on todettu sisällöllisesti muistuttavan Ruotsin sinivilkkusabotaasisäännöstä.

Hovioikeus pitää esityksen taustoitusta ja valmistelua kattavana sekä sen tavoitteita tärkeinä. Hovioikeus kiinnittää kuitenkin huomiota jäljempänä mainittuihin seikkoihin.

2. Ehdotetut säännökset sekä niiden suhde voimassa oleviin säännöksiin

Esitysluonnoksessa ehdotetuissa säännöksissä (3 a § ja 3 b § 1 momentti) edellytetään, että väkivalta tai sillä uhkaaminen estää tai olennaisesti (kursiivi tässä) vaikeuttaa poliisi- tai hälytystoimintaa. On todettu, että pienet tai itse toiminnan kannalta vähämerkityksiset teot tai toiminnan melko lievä vaikeutuminen eivät kuuluisi ehdotetun säännöksen piiriin. Teon kielteisen vaikutuksen hälytystoimintaan tulisi olla selvästi havaittavissa (s. 44, 47). Esitysluonnoksen 3 b §:n 2 momentin mukainen tunnusmerkistö puolestaan edellyttää poliisi- tai hälytystoimintaa vakavasti (kursiivi tässä) haittaavaa menettelyä (s. 48–49). Hovioikeus kiinnittää huomiota siihen, että esitysluonnoksesta ei selviä miten olennainen vaikeuttaminen ja vakava haittaaminen eroavat tavanomaisesta vaikeuttamisesta ja haittaamisesta. Tämä ero on käytännön soveltamistilanteissa keskeinen kysymys. Esitystä olisi tältä osin syytä tarkentaa.

Kriminalisoitavaksi esitetyn toiminnan osalta on todettu, että se on jo nyt pääosin rangaistavaa rikoslain 16 luvun sekä rikoslain yleisten rangaistussäännösten perusteella (s. 28). Ehdotetut säännökset pitävät sisällään samanlaisia elementtejä kuin rikoslain 16 luvun 1–3 §:n mukaiset rikokset (s. 46). Mikäli arvioitavana olevaan menettelyyn soveltuisi rikoslain 16 luvun 1 §:n virkamiehen väkivaltaista vastustamista koskeva säännös tai 2 §:n virkamiehen vastustamista koskeva säännös, sovellettaisiin näitä säännöksiä ehdotettujen uusien säännösten sijasta (s. 46 ja 48). Hovioikeus toteaa, että edellä esitysluonnoksessakin todetuin tavoin ehdotetut uudet säännökset ovat päällekkäisiä voimassa olevan sääntelyn kanssa. Kriminalisoitavaksi ehdotetussa menettelyssä on siten kyse rikoslaissa jo rangaistavaksi säädettyistä teoista.

Hovioikeus kiinnittää edelleen huomiota lainkonkurrenssiin. Esitysluonnoksessa on todettu, että poliisi- tai hälytystoiminnan vaikeuttamista ei sovellettaisi, jos teosta on muualla laissa säädetty ankarampi rangaistus (s. 46). Milloin samaan tekoon soveltuisi useampi tunnusmerkistö, sovellettaisiin yleisiä rikosten yhtymistä ja niiden yksilöintiä koskevia lähtökohtia sekä periaatteita, ja siten olisi aina erikseen harkittava, ovatko säännökset toisensa syrjäyttävässä suhteessa vai onko käsillä todellinen usean rikoksen tapaus (s. 29 ja 47). Edelleen on todettu, että poliisi- tai hälytystoiminnan vaikeuttaminen voi toteuttaa esimerkiksi pahoinpitelyrikoksen tunnusmerkistön, johon nähden poliisi- tai hälytystoiminnan vaikeuttamista koskeva säännös olisi ensisijainen (s. 46). Hovioikeus huomauttaa, että viimeksi mainittu esitysluonnoksessa todettu kanta poikkeaa vakiintuneesta laintulkinnasta ja oikeuskäytännöstä, jonka mukaan rikoslain 21 luvun 5 §:n mukainen pahoinpitely ei sisälly virkamiehen väkivaltaiseen vastustamiseen (ks. esim. KKO 1975-II-71). Rikosten yhtymistä koskevassa arvioinnissa tulee huomioitavaksi toissijaisuuslausekkeet sekä rangaistussäännöksillä suojeltavat oikeushyvät.

Edellä lausuttuun viitaten hovioikeus kiinnittää huomiota ehdotettujen säännösten käytännön sovellettavuuteen ja niiden päällekkäisyyteen suhteessa voimassa oleviin tunnusmerkistöihin sekä lainkonkurrenssiin. Edellä esille nostetut seikat voivat hovioikeuden käsityksen mukaan johtaa lainkäytössä ilmeneviin epäselviin tulkintatilanteisiin, lain soveltamisen monimutkaistumiseen sekä epäyhtenäiseen oikeuskäytäntöön. Nämä seikat johtavat siihen, että käytännön soveltamiseen tulee menemään enemmän aikaa. Tämän vuoksi viranomaisille ja tuomioistuimille olisi annettava lisäresursseja, jos ehdotus aiotaan toteuttaa.

3. Ehdotettujen säännösten rangaistusasteikko

Poliisi- tai hälytystoiminnan vaikeuttamisesta tuomittaisiin vankeutta enintään neljäksi vuodeksi. Säännöksen mukainen minimirangaistus olisi vankeuden yleinen minimi. Voidaan olettaa, että teon moitittavuutta vastaava rangaistus olisi eräissä tapauksissa sakkoa. Koska säännöksen rangaistusasteikkoon ei sisältyisi sakkovaihtoehtoa, voitaisiin asianmukaiseen rangaistukseen pääsemiseksi hyödyntää rikoslain 6 luvun 8 §:ssä tarkoitettua mahdollisuutta säädettyä lievemmän rangaistuslajin tuomitsemisesta (s. 29, 45). Hovioikeus kiinnittää huomiota mainitun lainkohdan soveltamisen yleisiin edellytyksiin sekä siihen, että säädettyä lievemmän rangaistuslajin määrääminen edellyttää erityisen painavien syiden olemassaoloa. Esitysluonnoksen perusteella siinä ehdotettua rangaistusasteikkoa ei kaikilta osin pidetä oikeudenmukaisena, kun arvioidaan ehdotetun tunnusmerkistön alaan kuuluvien rikosten vahingollisuutta ja vaarallisuutta, tekojen vaikuttamia sekä rikoksista ilmenevää muuta tekijän syyllisyyttä. Kun esitysluonnoksenkin mukaan kriminalisoitavaksi esitettyjen tekojen vahingollisuus ja moitittavuus saattaa edellyttää sakkorangaistusta, tulisi tämä käsitys sisällyttää säädettävään rangaistusasteikkoon.

4. Esitysluonnoksen vaikutukset

Poliisi- ja hälytystoiminnan vaikeuttamista koskevan ehdotuksen odotetaan jossain määrin lisäävän käsiteltäväksi tulevia tapauksia niin esitutkinnassa, syyttäjällä kuin tuomioistuimissakin. Ilmoitusherkkyuden on arvioitu todennäköisesti lisääntyvän väkivalta- ja uhkatilanteissa, ja tapauksia odotetaan ilmoitettavan vuosittain muutama kymmenen lisää (s. 28). Ottaen huomioon, että kriminalisoitavaksi ehdotettu menettely on edellä kuvatuin tavoin jo rangaistavaksi säädetty, voidaan esitysluonnoksen vaikutusarviota pitää tältä osin mahdollisena. Hovioikeus suhtautuu kuitenkin varauksella esitettyyn arvioon ja pitää odotettavana, että ehdotettujen kriminalisointien myötä rikosprosessiin päätyvien tapausten lukumäärä voi osoittautua arvioitua suuremmaksi. Tässä tapauksessa oletettavaa on, että kriminalisoinnin vaikutukset näkyisivät viranomaisten työmäärässä sen lisääntymisenä. Joka tapauksessa säännösten tulkinnanvaraisuus johtaa lisäresurssien tarpeeseen.

Esitysluonnoksen rikollisuutta estävää vaikutusta on arvioitu rangaistusjousto-käsitteen näkökulmasta. Poliisi- tai hälytystoiminnan vaikeuttamista koskevalla säännöksellä on arvioitu olevan vaikutusta rangaistuksen määräämistä ankaroittavaan suuntaan. Mahdollisena on pidetty, että rangaistavuuden ankaroitumisella voisi olla jonkin verran vaikutuksia rikollisuuden vähenemiseen, mutta lakimuutoksella ei arvioida olevan erityisen merkittäviä rikollisuutta ehkäiseviä vaikutuksia (s. 29–31). Hovioikeus toteaa, että rangaistusjousto-käsitteeseen pohjautuva arviointi voi antaa virheellisen kuvan rangaistuksien ankaroittamisen tosiasiallisista vaikutuksista. Hovioikeus suhtautuu kriittisesti rikoslakiin tehtäviin muutoksiin, joilla ei voida arvioida olevan vaikutusta rikollisuuteen ja joissa kriminalisointi muodostuu tosiasiasymboliseksi.

5. Lopuksi

Helsingin hovioikeus pitää esityksen tavoitteita lähtökohtaisesti kannatettavina. Ruotsin malliin pohjautuva esitysluonnoksesta ilmenevä kuvaus vakavasta viranomaistoiminnan vaikeuttamisesta ja

haittaamisesta ei kuitenkaan vaikuta ajankohtaisesti olevan merkittävä kriminaalipoliittinen ongelma Suomessa.

Voimassa olevat rikoslain säännökset mahdollistavat esitysluonnoksessa tarkoitetusta toiminnasta rangaistukseen tuomitsemisen. Tekojen moitittavuus, eli tekojen kohdistuminen poliisi- ja hälytystoimintaan, voidaan jo tällä hetkellä ottaa huomioon rangaistusta ankaroittavana seikkana rikoslain 6 luvun rangaistuksen määrittämisestä koskevien lainkohtien nojalla.

Edeltä ilmenevästi hovioikeus kiinnittää huomiota ehdotettujen säännösten ja niiden säätämisen tarpeellisuuteen ja tosiasiallisiin vaikutuksiin sekä laillisuusperiaatteen ja oikeusvarmuuden toteutumiseen.

Lausunnon on valmistellut hovioikeudenneuvos Jenna Koskinen.

Hovioikeuden presidentti

Asko Välimaa

Ijäs Jonna
Helsingin hovioikeus